Manojlo Maravić

Akademija umetnosti Novi Sad
Katedra za audivizuelne medije
Srbija

UDC 7.071.1:929 Kaljalović-Odanović G.(049.53)

doi:10.5937/ZbAkUm1801008M

Menjanje je trajanje

/Intervju sa Gordanom Kaljalović Odanović/

Među profesorima koji su veliki deo svog života posvetili pedagoškom radu na Akademiji umetnosti, naročito mesto zauzima Gordana Kaljalović, uvažena vajarka i profesorka vajarstva. Ovom prilikom smo sa njom razgovarali o njenom bogatom iskustvu u polju umetničkog obrazovanja, od perioda sopstvenih studentskih dana do višedecenijskog profesionalnog angažmana na Akademiji umetnosti.

Pored ontoloških pitanja estetike, teorije i istorije umetnosti kao što su šta je umetnost i umetničko delo, važno je postaviti i pitanje ko je umetnik i kako se umetnikom postaje, kako izgleda njegov razvojni put i koje su to društvene procedure kroz koje prolazi kako bi se legitimisao kao umetnik. Ako se zauzme stav da je ključno u tom smislu umetničko obrazovanje i to kako je ono strukturisano, onda nam od velike pomoći mogu biti stavovi, principi i razmišljanja naših kolega koji su dugi niz godina obrazovali i usmeravali studente Akademije umetnosti. Sećanje na nesebičnu mentorsku pomoć Gordane Kaljalović tokom magistarskih studija, razgovore koje smo vodili i načine kako je uvek uspevala da svojom elokvencijom i poznavanjem širokog dijapazona tema, motiviše i podstakne na razmišljanje o skulpturalnim problemima, bilo je odlučujuće da se postavi pitanje o ulozi profesora u formiranju novih generacija

umetnika. Posebno je interesantno videti kako se uzajamno prožimaju i međusobno podupiru njen sopstveni umetnički rad i poetika sa jedne strane, i pedagoški rad sa studentima, sa druge.

- *Kako biste rezimirali Vaše dugogodišnje iskustvo rada sa skulpturom, od samog početka do danas?*

U mladalačkom razdoblju razmišljala sam o životu kao koordinatnom sistemu sa početnom i krajnjom tačkom, rođenjem i smrću. I taj prostor je trebalo ispuniti nekim smislom. Taj smisao sam našla u skulpturi. Učenje je prva faza - usvajanje određenih znanja, upoznavanje prosede, a kroz to i samog sebe. Vajarstvo je prostorna umetnost, ali bi se moglo reći da je i vremenska sa stanovišta procesa nastajanja dela (ne kao film i muzika koji postoje u vremenu), jer uključuje istrajavanje u vremenu kanalisanjem energije, ovladavanje postupcima, procesima i materijalima. Upoznavanjem medija otkrivamo i upoznajemo sebe. To je neka vrsta situacije u ogledalu. Uočavamo na šta reagujemo, šta nas pokreće i upoznajemo se sa sopstvenim mogućnostima izražavanja u trećoj dimenziji. Potom dolazi suočavanje sa nebrojeno izazova. Što je veći otpor i izazov je veći. Kojim putem krenuti? Tokom vremena se taj odnos razvija i profilise. Za mene je eksperiment i istraživanje zapravo neka vrsta kreda. U osnovi ovakve orijentacije je bergsonovski stav da je menjanje trajanje. Promena kao neka odrednica trajanja i vremena je širenje života ka novim dimenzijama postojanja, koja može da predstavlja istovremeno potiskivanje svesti o definitivnosti. Bitan element istraživanja su mašta i igra. Mašta kao pokretač, a igra kao izvoriste spontanog i transformativnog.

- *Koliko je značajno da profesor bude i vrhunski umetnik, šta je presudno da se bude dobar profesor vajarstva?*

U savremenom dobu u kome se pojam kreativnosti sve više udaljava od svog dvadesetovekovnog ideala inventivnosti i stvaranja originalnog, postavlja se pitanje kako obrazovati mlade generacije? Nameću se ideali brzine u reagovanju na projekte sa postavljenim temama, podržane fondovima. To je ono što očekuje studente posle studija. Gde se tu nalazi nastava i koliko je student pripremljen za novu situaciju? Brzina je imperativ današnjeg trenutka. Program nastave na Akademiji dobro je koncipiran, jer daje studentu mogućnost celovitog uvida u multidisciplinarnost umetničkog obrazovanja. Nastava vajarstva i kako se vodi na Akademiji još je u tradicionalnim okvirima. Da bi se ostvario cilj školovanja potrebna je svest o savremenom kontekstu i duhu vremena. Preispitivanja su uvek nužna i potrebna, kao i osavremenjivanje nastave, razbijanje konvencija i predrasuda, sinkretičnost, usvajanje različitih perspektiva.

Veoma je bitno da profesor bude dobar umetnik, da ima bogatu stvaralačku praksu da bi njegova predavanja imala dovoljnu specifičnu težinu, da budu spoj znanja i iskustva što daje kompetentnost, da je otvoren za sve promene i dešavanja u polju umetnosti, kao i da ima uvida u ono što se dešava na srodnim institucijama u svetu (kao meru procene sopstvenog rada). Kako se u nastavi istorije umetnosti skulptura ne izučava posebno, potrebno je da profesor upozna studente sa svim vidovima skulptorskog mišljenja od tradicionalnih do najsavremenijih. Profesor mora da ima viziju i sposobnost anticipacije ishoda rada. Da studenti mogu da mu veruju. On nije zanatlija, jer umetnost nije veština. Proces vajanja je dosta složen, zahteva strpljenje i istrajavanje u materijalima koji se opiru svojom promenljivošću ili konzistentnošću i čvrstinom. Put ka materijalu je zahtevan. Bitno je osetiti prirodu materijala i njegove izražajne vrednosti kao prenosioca zamisli i ideja. Za najmlađe studente važno je da čuvaju početni žar i entuzijazam kroz dugotrajan proces rada, da ne izgube prvobitnu svežinu i neposrednost početka ako modeluju i da steknu osećaj kada da stanu, da ne „prerade“ formu. Studenti uče da gledaju i selektuju iz širokog polja pojava. Instrukcije profesora treba da poput katalizatora podstaknu studente na širok dijapazon istraživačkih aktivnosti i spajanje praktičnih i teorijskih iskustava. U procesu rada dešava se da posredstvom slučaja dođe do novih rešenja. Važno je da studenti umeju da prepoznaju slučaj koji može biti jedan od pokretača kreativnog procesa, da ga koriste i integrišu u proces rada, da što bolje izraze svoju osetljivost i sklonosti. Pored osnovnih zadataka, tema i materijala potrebno je da od prve godine studija rade na produbljivanju odnosa između koncepta i njegove realizacije u materijalima i oseću korespondentnost ideje, forme i materijala, da razvijaju smisao za eksperiment, da za rešavanje novih problemskih situacija pronalaze nove tehnike i tehnologije, pored već usvojenih.

Ono što je specifično za umetničko obrazovanje je da je proces učenja istovremeno i proces individualnog izražavanja što prati radost otkrivanja, bujanje kreativnog mišljenja, razvijanje smisla za eksperiment. Potrebno je učiti i usvajati od drugih disciplina da bi se izgradila integralna predstava sveta. Bilo da je u pitanju vajarstvo, slikarstvo ili fotografija, bitna je otvorenost ka svim izazovima, preispitivanje, istraživanje i produbljivanje znanja različitim perspektivama. Čitanje i poznavanje književnosti, filozofije i psihologije mogu otvoriti sedma vrata ulaska u prostor umetnosti, kao i praćenje savremenih tokova umetnosti, rada savremenih umetnika i izložbi.

- *Koliko je vidljiv umetnički uticaj profesora na generacije studenata i u čemu se ta vidljivost ogleda? Da li je moguć i povratni uticaj studenata na profesora?*

Vidljivost nije uvek uočljiva na formalnom nivou. Uticaji se mogu odvijati na više nivoa i oni mogu biti manje i više vidljivi. Treba podstaći smelost, polemičnost, da se iniciraju inventivna rešenja, slobode koji se odnose na lične izbore. Uticaji su kao

tanka linija koja može da se provlači kroz ceo život. Sećam se nekih analiza Strinbergovog dela kao što je *Gospođica Julija* sa predavanja prof. Vide Marković na anglistici, ili predavanja prof. Milice Stefanović i Ljube Gligorijevića, jedne analize prof. Srbinovića, čak i profesora u gimnaziji. Instrukcije profesora mogu biti armatura na kojoj student kasnije formira građevinu svojih zamisli, širi je i uvećava i stvara nove građevine. Uticaji mogu biti direktni i indirektni, preko samog rada profesora, preko korektura i predavanja. Na prvoj godini sam u drugom semestru nastojala da oslobodim studente da smelo rade na spoju ideje - koncepta i realizacije, pored programom određenih zadataka. Podrška, entuzijazam, rad, radoznalost su ključne reči u percipiranju relacije profesor - student. Prevazilaziti stereotipe, usuditi se zakoračiti u nepoznato. Sagledavati problematiku iz različitih uglova. Takav životni i radni koncept sam nastojala da prenesem. Podstaći studente da se slobodno kreću kroz različite idejne, vizuelne, tehnološke situacije, ukazati na mnoštvo mogućnosti od kojih će oni prigrliti onu koja im po senzibilitetu najviše odgovara... Povremeno dobijam poruke od studenata kako su moja predavanja doprinela nekom njihovom radu pa čak i koncipiranju izložbe. Raduje me ako sam svojim angažovanjem doprinela ili podstakla razvoj umetničke ličnosti i potencijala mladih. Posebno je uzbudljivo posmatrati razvoj studenata kroz četiri godine, od početnih po malo nesigurnih koraka u procesu učenja i osvajanju sloboda do izražavanja i iskazivanja specifičnih potencijala i kreativnog sazrevanja.

Reverzibilni uticaji su prisutni i to je jedna divna interakcija i transfer energija. Kreativna razmena, uzbuđenje zajedničkog otkrivanja i deljenja saznanja, sinergija i prelivanje. Otvorenost i prijemчивost, mišljenje bez predrasuda, van konvencionalnog i očekivanog su dragocene osobine mladosti. Mogu reći da je rad sa mladima za mene najlepši deo mog života. Ne znam koliki je moj uticaj, ali za mene je ovo iskustvo rada sa studentima izuzetno inspirativno. To prelivanje je prisutno u zajedničkim projektima: *Poetika linije*, *Afrodita između mita i stvarnosti*, *Skok u prazno*, *Grafit materija i energija spiritualne teritorije*, *Izbliza iz daleka 1914-1918*, *Blisko i različito*, *Karneval životinja* i mnogi drugi.

- *Kakvo je Vaše iskustvo iz studentskih dana, šta Vam je bio najvredniji izvor znanja?*

Spoj likovnih umetnosti i književnosti kao i literatura o umetnosti, filmovi sa Festa, predstave sa Bitefa, izložbe. U toj stalnoj interakciji formirala se i moja skulptorska misao. To je sprega koja i danas traje. Tako su studije Šekspira i nekih tema i motiva u njegovim dramama bile bitne za koncipiranje moje prve izložbe neposredno po završetku Akademije, za koju sam i dobila Godišnju nagradu *Galerije Kolarčevog narodnog univerziteta*. Simbolika odeće u Šekspirovim dramama, posebno u *Magbetu* kao statusnog znaka i u *Kralju Liru*, kao metafore njegovog konačnog pada, bila je

povod za vizuelnu transpoziciju u ciklusu *Kaputi*. Remarkovo delo *Tri ratna druga* za ciklus radova *Energetska polja*. I najnovija izložba *Knjiga izvan knjige, literarne refleksije u vizuelnom*, energiju zamisli crpi iz književnih predložaka. Međutim, ishod je spoj više elemenata, literatura je samo jedan aspekt.

Praćenje savremene likovne misli, traženje veze između tradicionalnih i savremenih formi, saznanja o kontinuitetu misli i ideja: Mikelandelo (Michelangelo) – antička umetnost, Roden (Rodin) - Mikelandelo - antička misao, Mark Kvin (Marc Quinn) - Mikelandelo – Belinda de Brajkere (Belinda de Bruyckere) i drugi, odlazak u muzeje i galerije, ateljei umetnika, tu gde se živa umetnost dešava, sve su to mesta senzibilizacije i energetska izvorišta.

- *Na koje načine se Vaš umetnički rad i rad u domenu umetničkog obrazovanja prožimaju?*

To je neka vrsta osmoze. To je čudesan spoj, neka vrsta hemije. Čak i samo putovanje do Novog Sada je unelo novi momenat u moj rad. Uradila sam projekt *Promenljivi pejzaž*, pokrenuta vizuelnom dinamikom predela kroz koji sam prolazila. Pošto je na Akademiji glina glavni materijal koji se koristi na vajarstvu, koju u ličnom radu posle studija nisam koristila, ponovo sam se vratila glini, upravo pod uticajem iskustva u nastavi, sa novim osećanjem uzbuđenja i novim odnosom prema ovom materijalu, što je rezultiralo dvema izložbama *Mesec i promena* (2008) i *Okvir i granica* (2013).

Radeći pojedine tematske oblasti figuru - telo, portret u okviru nastave, ja sam pravila projekte sa studentima i drugim umetnicima i kolegama sa željom da proširim polje istraživanja i stvorim integralnu predstavu teme u fokusu, sagledanu iz različitih pozicija. Kada je programska jedinica bio akt, radila sam projekt *Afrodita između mita i stvarnosti*. Inicijalni momenat - izabrana tema - tražila je oslonce u filozofskim, teorijskim promišljanjima i istorijskim primerima. Projekat je koncipiran polazeći od mita, preko ženskog i muškog principa u filozofiji Aristotela, do feminističkih shvatanja tela i upotrebe/zloupotrebe tela kroz istoriju civilizacije. Radeći ciklus linearnih radova koncipirala sam projekat *Poetika linije*. Lična iskustva u radu na skulpturi bila su polazište za projekat *Intimni program za studiju predmeta u enterijeru* u kojem su takođe učestvovali studenti i profesori. Moj angažman na projektu *Grad magični univerzum*, bio je značajan za vođenje radionica za studente u okviru projekta *Outside* u Firenci.

- *Šta možete da poručite mladim generacijama, studentima koji su na početku svog umetničkog puta?*

U pismu mladom pesniku, Rilke daje savet da se ne bavi velikim temama, jer su na njima mnoga pera istrošena. Male stvari imaju veliki potencijal, ukoliko umemo da ga prepoznamo. Za kompletnu sliku sveta potrebno je puno elemenata.

Poznavanje književnosti, poetike drugih stvaralaca, filozofije, drugih umetnosti, kulturne antropologije i slično, što proširuje i pomera granice bića, uvećava osteljivost, otvara čula za nebrojeno mogućnosti. Preko njih živimo nove živote. Zadržati svežinu percepcije, onoga za šta Šekspir kaže biti *inocente of knowledge*, zapravo ono što deca poseduju, a čega je Pikaso bio svestan kada je rekao da mu je dugo bilo potrebno da postane ponovo dete.

U mladosti sam se pitala kako u tom omeđenom prostoru koji čini život i u vremenu koje je čoveku dato naći ispunjenje i sreću. I tragajući po literaturi naišla sam na Aristotelovu definiciju sreće u produktivnom životu. Svako traži svoju formulu sreće, ja sam usvojila ovu. Umetnik nije izolovano ostrvo, on kao osetljivo biće reaguje na sve što se oko njega dešava. Umetnost je sublimirana forma potrebe za komunikacijom i potvrđivanjem života. U vreme Drugog svetskog rata, u uslovima najveće egzistencijalne ugroženosti, umetnici su stvarali, nastojeći da se duhom izdignu izvan materijalnog propadanja. Duh iznad materije - *mind over matter* je princip koji i danas u vremenu hipertrofije potrošačkih apetita i materijalne kulture treba da bude orijentir u životu, a umetnost je upravo oblik u kome se on najbolje iskazuje.

Mali podsetnik o Gordani Kaljalović Odanović

Rođena 1951. u Beogradu. Diplomirala na Fakultetu likovnih umetnosti, Beograd 1975. i na Filološkom fakultetu, odsek anglistike, 1977. Magistrirala na Fakultetu likovnih umetnosti/metal/. Radila kao kustos Galerije Doma Jugoslovenske armije 1978 - 1993. Studijski boravak: Pariz, Cité Internationale, 1986, 1990. Zaposlena na Akademiji umetnosti u Novom Sadu od 1993. Redovni profesor Akademije umetnosti, Univerziteta u Novom Sadu od 2006. do 2016. Realizovala 26 samostalnih izložbi i oko 20 kustoskih projekata u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji, kao i Grčkoj i učestvovala na preko 200 grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu. / Klivlend, London, Solun, Santa Barbara, Vervije i dr. / Dobitnik više nagrada - Godišnje nagrade Galerije *Kolarčevog narodnog univerziteta*, Nagrade ULUS-a za malu plastiku, nagrade Jesenjeg salona, nagrade TV za doprinos kulturi povodom autorske izložbe *Poetika linije*. Realizovala skulpturu u eksterijeru 2005. Kaksilautanen, Finska. Vodila radionicu za studente u Firenci 2005, 2006, 2007. u okviru *Outside project*. Jedan broj radova joj je u vlasništvu muzeja u zemlji / Narodni muzej, Beograd; Muzej savremene umetnosti, Beograd; Muzej grada Beograda; Muzej savremene umetnosti Novi Sad; Muzej Zepter, Beograd; Muzej rudarstva i metalurgije Bo; Narodni muzej, Kraljevo, Pljevlja, Muzej u Iloku i dr. / i privatnih kolekcija u inostranstvu / Muzej žena, Santa Barbara, USA, Vervije, Belgija, Lamija, Hora, Lefkada, Grčka. Kustoski projekti - *Poetika linije*, *Grad magični univerzum*, *Intimni program za studiju predmeta u enterijeru*, *Skok u prazno*, *Afrodita između mita i stvarnosti*, *Promenljivi pejzaž*, *Grafit materija i energija spiritualne teritorije*, *Izbliza iz daleka 2014-2018* i dr.

Gordana Kaljalović Odanović, *Sentimentalno putovanje*. 2008. Mobilna skulptura

Gordana Kaljalović Odanović, *Linearna progresija*. 2016. Skulptura